

Rond de Janskerk

Een korte rondwandeling maakt duidelijk hoe uitgestrekt het kloostercomplex van de Jansheren ooit was.

Loop over de Jansplaats ① de westelijke toegangspoort uit. Links lag ooit het Jansgasthuis. De Korte en Lange Wijngaardstraat ② verwijzen naar de boomgaard die het klooster bezat. Denk de bebouwing aan uw linkerhand weg; de boomgaard van het complex liep nog een heel eind door, tot vlak achter de huizen aan de Kruisstraat. De naam van het Schapenplein ③ dat u oversteekt is van veel latere datum en verwijst waarschijnlijk naar een markt. Haarlem had talloze markten

voor verschillende producten, van boter tot riviervis en van Friese varkens tot hooi. Sla rechtsaf en loop de Korte Wijngaardstraat ④ door tot aan de Ridderstraat ⑤. De naam verwijst naar het ridderlijke karakter van de kloosterorde. Sla rechtsaf en u komt in de Jansstraat ⑥. Zo heette de straat al in de 14de eeuw, naar de kerk, het klooster en de naamgever van de Johannieters: Johannes de Doper. Of kortweg 'Sint-Jan'. Kijk op de hoek naar links en stel u daar de Janspoort voor, waar in 1572 de Spaanse kanonskogels overheen vlogen. In het plaveisel zijn de contouren van de verdwenen poort aangegeven. Sla rechtsaf. Eerst loopt u langs de nieuwe Janskliniek ⑦, daarna langs het zeer voornamelijk Commandeurshuis ⑧, in 1595 gebouwd onder leiding van de befaamde stadsbouwmeester Lieven de Key. Vlak voor de toegangspoort tot de Jansplaats ziet u het 'nieuwe' kerkportaal ⑨ uit 1628. De Janskerk werd toen gebruikt voor de protestantse eredienst. Het opschrift meldt triomfantelijk dat er voortaan 'het zuivere woord van God wordt verkondigd'.

Adres en openingstijden

① **Janskerk / Noord-Hollands Archief**
Jansstraat 40
2011 RX Haarlem
(023) 5172700

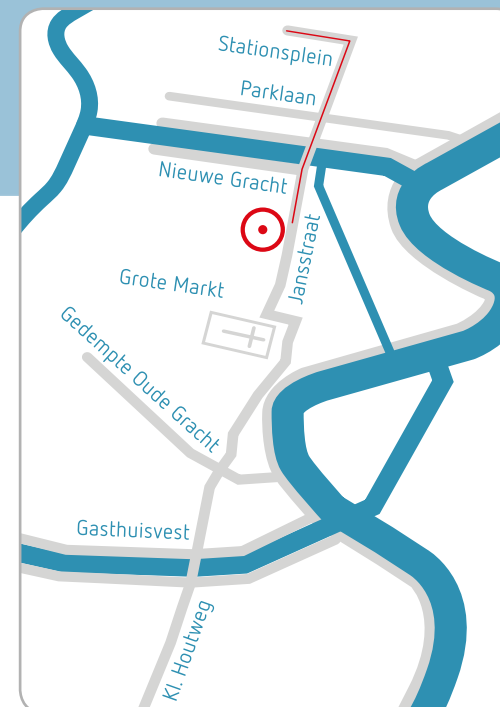
Openingstijden
Maandag t/m vrijdag
9.00 - 17.00 uur
Derde zaterdag van de maand
9.00 - 17.00 uur

Toegang gratis

Meer informatie
www.noord-hollandsarchief.nl

Routekaart

De Janskerk: van kloosterkerk tot Noord-Hollands Archief

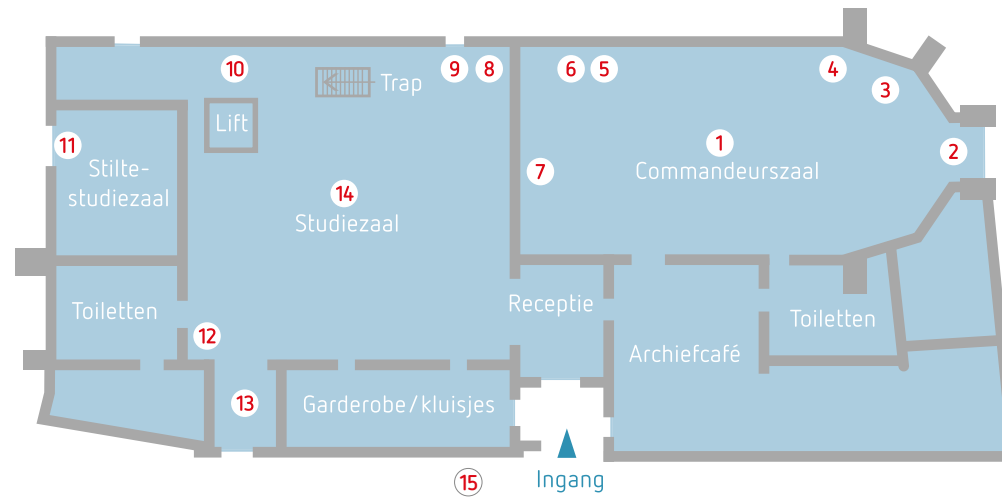
Fotografie: de beeldmarketeers / Hans Peter Föllmi
Ontwerp & illustraties: Michael Kolf - PICADIA

De Janskerk: van kloosterkerk tot Noord-Hollands Archief

Zoals overal in Europa kom je ook in Haarlem de geschiedenis van geestelijke ridderordentegen. Bijzondere monniken die naast de bekende kloostergelofte nog een aantal gelofte aannamen: gewapende strijd voor het heilige land en de kerk, en hospitaalzorg voor zieken en reizigers. De Johannieters, een van de bekendste ordes, vormden een sterke internationale organisatie door heel Europa, met de hoofdzetel oorspronkelijk in Jeruzalem, later op Rhodos en vanaf 1530 op Malta. Ook in Haarlem had de orde een 'commanderij'. Het was een van de grootste Johannieterkloosters in Nederland. De Johannieters worden ook wel Jansheren of Maltezer Ridders genoemd.

Het complex, dat werd voltooid in 1318, omvatte de elementen die men altijd terugvindt in de behuizing van geestelijke ridderorden: klooster, hospitaal en kerk. De Janskerk is de oudste in zijn oorspronkelijke vorm bewaard gebleven kerk van Haarlem. De Haarlemse Johannieters hebben nooit ridderbroeders in hun gemeenschap gehad, uitsluitend priesterbroeders. Wel gaven zij eeuwen lang financiële steun aan de gewapende strijd in het oosten. De orde was rijk en had een sterk adellijk karakter.

De Janskerk kwam na de reformatie in 1587 in handen van de stad en werd bestemd voor de nieuwe, protestantse eredienst. Maar nog altijd zijn er talloze sporen van de Jansheren te vinden.

Een wandeling door de kerk

1 Vijf eeuwen begraven

De kerk was een geliefde plaats om begraven te worden. Dat was een belangrijke inkomstenbron voor het klooster. De kerk telt vele graven van vooral adellijke families. Later, in de 18de eeuw, kochten Haarlemse instellingen zoals hofjes graven in de kerk. De minder bedeelden werden buiten rondom de kerk begraven.

2 Koorportaal

In 1628, tijdens de protestantse periode, kreeg de kerk een ingang aan de Jansstraat. Het eikenhouten portaal in de koorsluiting dateert uit die tijd.

3 Commandeursportretten

Een unieke reeks portretten toont alle 'commandeurs', de benaming van de abt of prior van de Jansheren. Op de zwarte mantels dragen de commandeurs het achtpuntige Maltezer- of Johannieterkruis. Apart hangt het portret van Cornelis van der Goude (circa 1542-1615), de op een na laatste commandeur, in 1613 geschilderd door Cornelis van Haarlem.

4 Koorbank

Een 16de-eeuwse koorbank, het enige overgebleven meubelstuk uit het bezit van de Jansheren.

5 Een fabelachtig kunstbezit

Voor de reformatie bezat het klooster zeker zo'n 100 kostbare schilderijen en prenten. Zoals 'De Heilige Familie', door Claas Gorisz geschilderd in 1551. Het schilderij is altijd in bezit van de stad gebleven en keerde in februari 2007 weer terug naar de kerk. Het is een getrouwe kopie naar een schilderij van Rafaël uit 1511.

6 Kloosterdeuren

In de noordmuur zaten verschillende doorgangen naar het klooster. Bij de zogeheten scheldeur hing een bel die de broeders opriep tot gebed. Aan de kloosterzijde van deze deur is de vermaarde Geertgen tot Sint-Jans begraven, de schilder die lekenbroeder was in het Jansklooster. Geertgen leefde in de tweede helft van de 15de eeuw en wordt beschouwd als de grondlegger van de Noord-Nederlandse schilderkunst.

7 Een nieuw koorhek

In 2007 kreeg de kerk een nieuw koorhek, gemaakt door de kunstenaar Mariana Castillo

Deball. De vormen in het hek zijn geïnspireerd op kaartmateriaal en afbeeldingen uit de collectie van het Noord-Hollands Archief. Het nieuwe hek, dat nu de studiezaal en multifunctionele ruimte scheidt, markeert de eeuwenoude scheiding tussen het koor en het schip van de kerk.

8 Overvliegende kogels

Kijk omhoog naar de tegenoverliggende zuidwand. In 1572 – 1573 bij het beleg van Haarlem werd de stad zwaar beschoten vanuit het noorden. Kerk en klooster lagen direct in de vuurlinie, vlak achter de Janspoort. Daar kwam nog een plundering bij. Het klooster kreeg het zwaar te verduren, de kerk bleef wonderwel gespaard. Ingemetselde kogels herinneren aan het beleg.

9 Maltezer kruis

In de eigentijdse rode deur naar de Janskliniek is een klassiek achtpuntig Maltezer- of Johannieterkruis aangebracht.

10 Pronkkaart

Op de pronkkaart van Romeyn de Hooghe is de Janskerk nog zonder de kosterwoning en andere aanbouwen te zien. De Heemsteedse kapel steekt nog recht naar voren op de Jansplaats.

11 Scheurende muren, wijkende ramen

Grote schrik op 23 november 2000. Bij de gezamenlijke nieuwbouw voor de archiefdienst en de naastgelegen Janskliniek ontstonden diepe scheuren in de noord- en westwand van de kerk. Met veel vernuft werd de zaak verankerd en hersteld. Kijk hoe het westvenster naar rechts helt: stille getuige van deze net verhinderde ramp.

12 Tapijtschildering

Een overgebleven fragment van een 14de- of 15de-eeuwse tapijtschildering. Deze verfijnde decoratietechniek werd vaak toegepast als achtergrond van beelden bij altaren. Een zeldzaam spoor van de ooit zeer rijke inrichting van de Janskerk.

13 Heemsteedse kapel met grafkelder

Onder de Heemsteedse kapel, die rond 1375 is gebouwd voor de heer van Heemstede, bevindt zich een grafkelder. Deze grafkelder was in de 17de eeuw in bezit van de invloedrijke regent en diplomaat Adriaan Pauw. In deze kapel is een permanente expositie ingericht over drie Haarlemse verzetsvrouwen. De luidklok bij de kapel dateert uit 1763.

14 Archief sinds 1936

In 1927 ontsnapte de Janskerk aan dreigende sloopplannen. Na verbouwing werd de kerk in 1936 als Haarlems Gemeentearchief in gebruik genomen. In 2007 onderging de kerk een ingrijpende modernisering en werd ze ingericht als publiekscentrum van het Noord-Hollands Archief. Het archief is hét historisch informatiecentrum voor Noord-Holland, de provinciehoofdstad Haarlem en de gemeenten Aalsmeer, Beverwijk, Bloemendaal, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, Uitgeest, Uithoorn, Velsen en Zandvoort. In de studiezaal kunt u gratis de archieven en bibliotheekcollectie raadplegen. De enorme beeldcollectie is ondergebracht op een andere locatie.

15 De Jansplaats

Vanaf de Jansplaats heeft u een goed zicht op de in de protestantse tijd tegen de kerk aangebouwde kosterwoning. Aan de zuidzijde van de Jansplaats is nog een deel van de oorspronkelijke muur te zien die het kloosterterrein omringde. De naamgever van de kerk en het klooster, Sint-Jan, is vereeuwigd in een beeldje.